

В.В. ЯСИШЕНА*

(Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль, Україна)

В.М. ПИЛЯВЕЦЬ**

(Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Тернопільського національного економічного університету, м. Вінниця, Україна)

Аналіз методів оцінки нематеріальних активів

Оцінка нематеріальних активів для цілей бухгалтерського обліку і відображення їх у звітності має важливе значення, адже частка нематеріальних активів в балансі характеризує обрану підприємством стратегію, свідчить про рівень впровадження інновацій. Метою статті є аналіз та систематизація різних підходів і методів оцінки нематеріальних активів, які розкриті в нормативно-законодавчих і методичних документах задля виявлення проблемних питань і розбіжностей між ними. У статті автор порівнює норми наступних міжнародних і національних стандартів, які стосуються оцінки нематеріальних активів: Міжнародний стандарт оцінки 210 «Нематеріальні активи», Національний стандарт № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності», Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи», Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи». Визначено у яких випадках і для яких цілей проводиться оцінка нематеріальних активів. Здійснено порівняльний аналіз методичних підходів і методів оцінки нематеріальних активів та майнових прав інтелектуальної власності. Виявлено, що міжнародні стандарти містять ширший перелік методів і методичних підходів до оцінки нематеріальних активів, що обумовлено більшим колом об'єктів, які підлягають оцінці. Встановлено, що окремі розбіжності виникли внаслідок неточності перекладу міжнародних стандартів на українську мову. Хоча українські стандарти бухгалтерського обліку розроблені на основі міжнародних, вони можуть містити децю інші підходи до оцінки та обліку – автор статті показує це на прикладі порівняння норм МСБО 38 та П(С)БО 8. Відтак обґрунтовано необхідність узгодження норм міжнародних і українських стандартів щодо оцінки нематеріальних активів шляхом уніфікації методів та підходів до оцінювання.

Ключові слова: оцінка для цілей бухгалтерського обліку, нематеріальний актив, методи оцінки, справедлива вартість, інтелектуальна власність, міжнародні та національні стандарти оцінки.

DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-2\(84\)-61-70](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-2(84)-61-70)

V.V. YASYSHENA

(Ternopil National Economic University, Ternopil, Ukraine)

V.M. PYLIAVETS

(Vinnitsa Institute of Economics of Ternopil National Economic University, Vinnitsa, Ukraine)

Analysis of Methods for Evaluating Intangible Assets

Evaluation of intangible assets for accounting purposes and their reflection in the reporting is very important, because the proportion of intangible assets in the balance sheet characterizes the strategy chosen by the enterprise, indicates the level of innovation. The purpose of the article is to analyze and systematize various approaches and methods for evaluating intangible assets, which disclosed in international and national standards to identify problematic issues and disagreements between them. In the article, the author compares the norms of the following international and national standards regarding the valuation of intangible assets: International Valuation Standard 210 "Intangible Assets", National Standard No. 4 "Evaluation of Intellectual Property Rights", International Accounting Standard 38 "Intangible Assets", National Accounting Standard 8 "Intangible assets". It was determined in what cases and for what purposes the intangible assets are evaluated. A comparative analysis of methodical approaches and methods for the evaluation of intangible assets and intellectual property rights has been carried out. It was revealed that international standards contain a wide range of methodical approaches and methods for the

* Ясишена Валентина Валеріївна, докторант кафедри обліку і оподаткування підприємницької діяльності, Тернопільського національного економічного університету (м. Тернопіль), кандидат економічних наук, доцент.

** Пилявець Віктор Миколайович, доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Вінницького навчально-наукового інституту економіки Тернопільського національного економічного університету (м. Вінниця), кандидат економічних наук.

evaluation of intangible assets, which is due to the large range of objects to be evaluated. It has been established that some disagreements arose due to the inaccuracy of translating international standards into Ukrainian. Although Ukrainian Accounting Standards are developed on the basis of international, they may contain slightly different approaches to valuation and accounting – the author shows this by comparing the norms of IAS 38 and National Accounting Standard 8. So, the need to harmonize the norms of international and Ukrainian standards for evaluating intangible assets was justified by unifying methods and approaches to valuation.

Keywords: valuation for accounting purposes, intangible asset, valuation methods, fair value, intellectual property, international and national valuation standards.

Постановка проблеми. Оцінка є важливим прийомом, що направлений на вимірювання вартості об'єктів бухгалтерського обліку протягом всього життєвого циклу підприємства. Особливе місце в обліковому процесі суб'єктів господарювання займає оцінка нематеріальних активів (НМА), з якою пов'язано багато облікових непорозумінь і складнощів. Значення НМА для розвитку бізнесу є дуже великим через те, що вони підвищують інвестиційну привабливість, прибутковість, рівень конкурентоздатності суб'єктів господарювання. Одночасно дуже важко визначити об'єктивні методи достовірної оцінки НМА через велику кількість їх видів і різні властивості, що викликає складнощі в оцінці. Серед значної кількості різних концепцій і методик, які пропонуються для здійснення оцінки НМА, існує потреба у їх перегляді, систематизації, уточненні й розробці нових, що і визначає актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання оцінки НМА були і залишаються в центрі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів таких, як З.В. Задорожний, Т. Коупленд, П.О. Куцик, Л.Г. Ловінська, Н.М. Малюга, Н.Ю. Пузиня, К.Е. Свейбі, Л.І. Федулова, Дж. Р. Хитчнер та інших.

У своїх дисертаційних дослідженнях питання оцінки і переоцінки НМА розкривали такі вітчизняні економісти сфери обліку: І.А. Бігдан (2003), С.Ф. Легенчук (2006), Н.М. Бразілій (2007), І.І. Криштопа (2008), Ю.В. Писаренко (2009), Т.М. Банасько (2010), І.М. Лепетан (2010), О.В. Сизоненко (2010), О.В. Вақун (2013), В.С. Шелест (2014), Ю.О. Колчар (2014), Х.І. Скоп (2015), І.Є. Старко (2015), В.М. Діба (2017), Ю.А. Судин (2017), Ю.А. Гороховець (2018).

Науковці та практики на сьогоднішній день відмічають необхідність і важливість проведення досліджень у напрямках пов'язаних з удосконаленням методології оцінки й переоцінки НМА, що має значний вплив на формування достовірної вартості підприємства.

Метою статті є аналіз та систематизація різних підходів і методів оцінки НМА, які розкриті в нормативно-законодавчих і методичних документах задля виявлення проблемних питань і розбіжностей між ними.

Виклад основних результатів. Важливою умовою формування достовірної інформації у сфері обліку НМА і відображення їх у фінансовій звітності є об'єктивна і науково обґрунтована їх оцінка. В процесі проведення оцінки в операціях з НМА

виникає низка різних проблем, шляхи вирішення яких на сьогодні є спірними, а саме:

- здійснення оцінки бізнесу та виокремлення частки, що припадає на НМА;
- внесення НМА до статутного капіталу;
- встановлення прибутковості НМА в майбутньому;
- трансформація обліково-звітної інформації в частині НМА під час складання звітності за МСФЗ;
- дооцінка об'єктів НМА з нульовою залишковою вартістю;
- оцінка та встановлення правомірності її застосування до внутрішньо генерованих об'єктів НМА, що мають обліковуватися на балансі;
- нестикування деяких нормативно-правових документів щодо методики обліку НМА;
- неможливість використання моделі переоціненої вартості для багатьох НМА через відсутність існування абсолютно активного ринку аналогічних НМА;
- оцінка прав користування природними ресурсами;
- виявлення нематеріальних переваг компанії і вимір їх вартості для встановлення впливу на ріст вартості бізнесу;
- існування великої кількості підходів і методик до оцінки НМА, що ускладнює об'єктивність вибору методу оцінки тощо.

Одним з найактуальніших питань є встановлення значення і впливу НМА на ринкову вартість підприємства. Постає потреба у глибокому вивченні вже існуючих і спірних об'єктів НМА, факторів, що на них впливають, встановленні й розробці підходів, методів з метою об'єктивної оцінки вартості підприємства.

На думку Е.С. Хендріксена і М.Ф. Ван Бреди оцінка в бухгалтерському обліку – це процес присвоєння грошових показників об'єктам обліку або елементам діяльності фірми. Зазвичай ці показники виводяться з ринкових цін, що сформовані в прямих угодах [9, с. 327].

Н.М. Малюга зазначає, що оцінка є невід'ємним елементом методу бухгалтерського обліку, адже в обліку знаходять відображення лише ті факти, які одержали грошову оцінку. Вона вказує, що оцінка – це спосіб грошового (вартісного) вираження господарських засобів і всіх об'єктів обліку. Здійснюється вона за допомогою цін і тарифів [3].

Л.Г. Ловінська стверджує, що «оцінка – це складова методу бухгалтерського обліку, за допомогою якої здійснюється вимірювання вартості об'єктів обліку, створення якісних характеристик обліково-економічної інформації та інформаційне

Бухгалтерський облік

забезпечення аналізу фінансового стану підприємства й ефективності його менеджменту» [2, с. 11].

Відповідно до П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» облікова оцінка – це попередня оцінка, яка використовується підприємством з метою розподілу витрат і доходів між відповідними звітними періодами.

Необхідно чітко відокремлювати розуміння понять «оцінка» і «оцінювання» як процес. Отже, оцінка – це елемент методу бухгалтерського обліку, вона необхідна для вимірювання вартості об'єктів бухгалтерського обліку. Тоді як оцінювання – це процес необхідний для здійснення оцінки, який включає етапи, підходи, методи та процедури оцінки.

Випадки, у яких проводиться оцінка майна (у т. ч. нематеріальних активів) розкрито у ст. 7. Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні». В цьому законі зазначено, що оцінка майна проводиться у випадках, встановлених законодавством України, міжнародними угодами, на підставі договору, а також на вимогу однієї з сторін угоди та за згодою сторін [7].

Загалом, нами узагальнено випадки виникнення необхідності у проведенні оцінки об'єктів НМА суб'єктів господарювання, а саме:

- під час внесення до статутного капіталу підприємства об'єкта НМА;
- здійснення придбання або продажу об'єкта НМА;
- при визначенні бази оподаткування для обчислення податків, мита і митних зборів;
- для постановки об'єкта НМА на баланс підприємства;
- для складання фінансової звітності;
- при безоплатній передачі об'єкта НМА;
- передача об'єкта НМА під заставу для одержання кредиту;
- страхування об'єкта НМА;
- під час приватизації та іншого відчуження державного майна у випадках, встановлених законом;
- інвестування об'єктів НМА в інвестиційний проект;
- для залучення зовнішнього інвестора;
- для первинного розміщення акцій підприємства на фондовому ринку;
- при приватизації, реорганізації, поглинанні та злитті підприємств, які володіють об'єктом НМА;
- у зв'язку із банкрутством і ліквідацією підприємства, яке володіє об'єктом НМА;
- купівля-продаж підприємства, яке володіє об'єктом НМА;
- визначення збитків або розміру відшкодування у випадках неправомірного використання об'єкта НМА, що встановлені законом тощо.

Залежно від мети проведення оцінка поділяється на експертну та бухгалтерську. Регулювання експертної та бухгалтерської оцінок НМА стандартизовано на відповідних рівнях. Експертна оцінка НМА стандартизована за трьома рівнями: міжнародним, європейським і національним.

На Міжнародному рівні Міжнародний комітет по стандартах оцінки майна (MKCOM) (англ. IVSC) розробляє Міжнародні стандарти оцінки (International Valuation Standards). На Європейському рівні Європейська асоціація оцінювачів TEGoVA (The European Group of Valuers' Associations) розробляє Європейські стандарти оцінки (European Valuation Standards). На Національному рівні Королівський інститут Сертифікованих Сюрвеєрів Великобританії RICS (Royal Institution of Chartered Surveyors) розробляє англійські стандарти оцінки Standards RICS. Українське товариство оцінювачів (УТО) розробляє Українські Національні стандарти оцінки.

Бухгалтерська оцінка НМА стандартизована на міжнародному, регіональному і національному рівнях.

На Міжнародному рівні Рада з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (International Accounting Standards Board) розробляє Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (International Accounting Standards) і Міжнародні стандарти фінансової звітності (International Financial Reporting Standards). Рада з стандартів фінансового обліку США (Financial Accounting Standards Board) розробляє Положення про стандарти фінансового обліку (Statement of Financial Accounting Standards). Хоча SFAS є національними американськими стандартами бухгалтерського обліку Загальноприйнятих Принципів Бухгалтерського Обліку США (US GAAP), вони застосовуються не тільки в США, а й в деяких інших країнах, тому їх віднесено до міжнародного рівня застосування. На Регіональному рівні Директиви Європейського Союзу, що стосуються питань оцінки вартості для фінансової звітності і для фінансових організацій розробляє Рада Європейських Співтовариств. На національному рівні Методологічна рада з бухгалтерського обліку, яка є дорадчим органом при Міністерстві фінансів України, розробляє Положення (стандарти) бухгалтерського обліку.

Вивчення питань оцінки і переоцінки НМА проводиться на основі міжнародних і національних нормативно-правових документів обліку і експертної оцінки (табл. 1).

В таблиці 1 наведені міжнародні і національні стандарти експертної і бухгалтерської оцінки та інші нормативно-законодавчі й методичні документи, які складаються з відповідних норм, правил та методичних рекомендацій на підставі яких проводиться процес оцінювання і складається звіт з оцінки.

Відмітимо, що у Європейських стандартах оцінки (EVS) TEGoVA – 2016 для задоволення потреб кола зацікавлених сторін і 63 асоціацій членів TEGoVA зосереджено увагу на нерухомості. У Європейських вказівках з оцінки (EVGN) 1, що є складовою Європейських стандартів оцінки викладені основні вимоги до вартісної оцінки для цілей фінансової звітності, що є актуальним для акціонерних товариств, які публікують свою консолідовану звітність. Також, у EVS TEGoVA – 2016 в розділі EVGN 1 зазначено, що вони опираються на МСФЗ і

МСБО в частині складання фінансової звітності. У Європейській інформаційній доповіді з оцінки (EVIP) 1 в п. 1.14 згадується про створення НМА, які самі по собі потребують оцінки, де вони можуть бути відокремлені від базового активу. В EVIP 3 у п. 5.7 і 5.11 піднімаються питання про вартість необоротних активів, які можуть включати вигоду НМА. Можливо, НМА підлягатимуть амортизації або

щорічному тестуванню на зменшення корисності, і що термін корисного використання нематеріальних компонентів часто відрізняється від строку корисного використання будівель. Оцінювач повинен підтримувати зв'язок зі своїм клієнтом щодо обліку, який застосовується до будь-яких НМА або особистого майна, які можуть бути виключені з розподілу або виражені окремо [11, с. 286-287].

Таблиця 1

Нормативно-правові документи з регулювання експертної та бухгалтерської оцінки НМА

Бухгалтерська оцінка	Експертна оцінка
Міжнародні документи	
Положення про стандарти фінансового обліку (SFAS) № 2 «Бухгалтерський облік витрат на наукові дослідження і розробки» (FASB, 1974). Положення про стандарти фінансового обліку (SFAS) № 141 «Об'єднання бізнесу» (FASB, 2001). Положення про стандарти фінансового обліку (SFAS) № 142 «Гудвіл та інші нематеріальні активи» (FASB, 2001). Положення про стандарти фінансового обліку (SFAS) № 157 «Оцінка по справедливій вартості» (FASB, 2001)	Міжнародні стандарти оцінки 2017. Принципи міжнародних стандартів оцінки. Міжнародний стандарт оцінки (МСО) 210 «Нематеріальні активи» Європейські стандарти оцінки TEGoVA-2016. Європейські стандарти оцінки TEGoVA-2003. Рекомендації 8 «Оцінка нематеріальних активів»
МСФЗ (IFRS) 3 «Об'єднання бізнесу», (IASB, 2005 (із змінами 2008)). МСФЗ (IFRS) 13 «Оцінка справедливої вартості», (IASB, 2013). МСБО (IAS) 38 «Нематеріальні активи» (IASB, 2004, (із змінами 2014)	Професійні стандарти оцінки RICS - 2017. VPGA 6 «Оцінка нематеріальних активів»
Національні документи	
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV	Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 р. № 2658-III
П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», затв. наказом Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р. № 242 П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств», затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.07.1999 р. № 163	Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», затв. постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440 Національний стандарт № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності», затв. постановою Кабінету Міністрів України від 3.10.2007 р. № 1185
Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів, затв. наказом Міністерства фінансів України від 16.11.2009 р. № 1327	Методика оцінки майнових прав інтелектуальної власності, затв. наказом Фонду державного майна України від 25.06.2008 р. № 740 Порядок визначення оціночної вартості об'єктів права інтелектуальної власності, що перебувають у державній власності або були створені (придбані) за державні кошти, з метою зарахування на бухгалтерський облік, затв. наказом Фонду державного майна від 13.12.2005 р. № 3162 Методика оцінки державних корпоративних прав, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 02.08.1999 р. № 1406

Джерело: складено авторами на основі нормативно-законодавчих і методичних документів.

Викладене в EVS TEGoVA – 2016 вказує на те, що вони регулюють безпосередньо оцінку нерухомого майна і в них фрагментарно згадується про НМА. В попередніх редакціях EVS TEGoVA – 2003 наведено Рекомендації 8 «Оцінка нематеріальних активів», в яких безпосередньо описано принципи оцінки,

класифікацію, документацію та джерела інформації, основи оцінки, підходи до оцінювання НМА та інше.

До складу Професійних стандартів оцінки RICS – 2017 входить VPGA 6 «Оцінка нематеріальних активів», який містить додаткові коментарі щодо оцінки нематеріальних активів та практичного застосування МСО 210 Нематеріальні активи. Він охоплює оцінку

Бухгалтерський облік

нематеріальних активів у зв'язку з придбаннями, злиттям та продажем підприємств або частин підприємств, а також з придбання та продажу НМА.

Аналогічно до МСО 210 «Нематеріальні активи» – 2017 та НС № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» для експертної оцінки майнових прав інтелектуальної власності застосовують витратний, доходний і порівняльний підходи (табл. 2, 3).

У МСО 210 «Нематеріальні активи» зазначено, що для оцінки НМА можуть бути застосовані три основні підходи, що описані в принципах МСО, а саме: витратний, доходний, порівняльний (ринковий).

Доходний підхід полягає в тому, що вартість НМА визначається на основі приведеної вартості доходів,

грошових потоків або економії на витратах, що виникає від використання НМА.

Витратний підхід використовується в основному для внутрішньо створених НМА, які не мають ідентифікованих джерел доходу. При застосуванні цього підходу розраховуються витрати на заміщення аналогічних активів або аналогічних послуг, які мають порівняльний потенціал або корисність.

Порівняльний підхід полягає у визначенні вартості НМА на основі ринкових даних, наприклад, (ціни) пропозиції або попиту в угодах з ідентичними або схожими активами [12].

Також, загалом в Міжнародних стандартах оцінки – 2017 рекомендується використовувати ширше коло методів, але саме для оцінки НМА виокремлено низку методів згрупованих в табл. 2.

Таблиця 2

Методичні підходи і методи оцінки НМА відповідно до МСО 210 «Нематеріальні активи» – 2017

Підходи до оцінки	Основні методи оцінки	Суть методу	НМА, що рекомендовані МСО 210
1	2	3	4
Доходний	1. Метод надлишкового доходу:	Дозволяє оцінити вартість НМА як теперішню вартість грошових потоків, що відносяться до предмета НМА після виключення частки грошових потоків, що відносяться до інших активів, необхідних для генерування грошових потоків («внесені активи»). Він часто використовується для оцінювання, коли існує вимога до покупця розподілити загальну ціну, сплачену за бізнес, між матеріальними активами, визначеними НМА та гудвілом	а) технологія, б) НМА, пов'язані з клієнтом (наприклад, заборгованість, контракти, відносини), с) торгові назви / торгові марки / бренди, д) ліцензії на експлуатацію (наприклад, угоди про франчайзинг, ліцензії на ігри, спектр), і е) неконкурентні угоди
	– метод багаторазового надлишкового доходу (multi-period excess earnings method (MPEEM));	Застосовується з використанням декількох періодів прогнозованих грошових потоків. Цей метод вважається найпоширеним серед методів надлишкового доходу	
	– метод одноперіодного надлишкового доходу (single-period excess earnings method);	Застосовується з використанням єдиного періоду прогнозованих грошових потоків	
	– метод капіталізованого надлишкового доходу або метод формули (capitalised excess earnings method or the «formula» method)	Застосовується з використанням капіталізації єдиного періоду прогнозованих грошових потоків. Цей метод рідко використовують серед методів надлишкового доходу	
	2. Метод звільнення від роялті (relief-from-royalty method)	Вартість НМА визначається на основі величини гіпотетичних виплат роялті, які будуть збережені через володіння активом, у порівнянні з ліцензуванням НМА від третьої сторони. Концептуально метод може також розглядатися як метод дисконтованого грошового потоку, що застосовується до грошових потоків, які власник НМА може отримати шляхом ліцензування НМА третім особам	

1	2	3	4
	3. Метод переваги у прибутках (premium profits method) або з – і – без метод (with-and-without method)	Вартість НМА розраховується шляхом порівняння двох сценаріїв: той, в якому підприємство використовує предмет НМА і той, в якому підприємство не використовує предмет НМА (але всі інші фактори зберігаються постійними)	
	4. Метод «зеленого поля» (greenfield method)	Вартість НМА визначається з використанням прогнозів грошових потоків, які припускають, що єдиним активом підприємства на дату оцінки є нематеріальний предмет. Усі інші матеріальні та нематеріальні активи повинні бути куплені, побудовані або орендовані	
	5. Метод дистриб'ютора (distributor method) або дизагрегований метод (disaggregated method)	Використовується для оцінки НМА, пов'язаних з клієнтом. Цей метод полягає в тому, що підприємства, повинні отримувати прибутки, пов'язані з кожною своєю функцією. Так як дистриб'ютори, виконують лише функції, пов'язані з розподілом продукції клієнтам, а не розвитком інтелектуальної власності або виробництвом, інформація про прибутки, отримані дистриб'юторами, використовується для оцінки надлишкових надходжень, що відносяться до НМА, пов'язаних з клієнтом	
Витратний	Метод замісної вартості (replacement cost method)	Метод припускає, що учасник не платить більше за актив, ніж витрати, які були б понесені, щоб замінити актив заміною порівнянної корисності або функціональності	а) придбане програмне забезпечення третіх сторін,
	Метод вартості відтворення (reproduction cost method)	Метод вказує вартість об'єкту шляхом розрахунку вартості відтворення копії активу. Метод полягає у розрахунку всіх витрат, що будуть понесені типовим учасником, який прагне створити точну копію об'єкта. Потім визначити, чи існує будь-яке знецінення пов'язане з предметом. Відняти загальне знецінення від загальних витрат, щоб отримати значення для предмета, що підлягає оцінці	б) внутрішньо розроблене та внутрішньо використовуване неринкове програмне забезпечення; с) зібрана робоча сила
Ринковий (порівняльний)	Метод орієнтовних транзакцій (guideline transactions method)	Метод визначення вартості НМА встановлюється на основі ринкових даних, наприклад, (ціни) пропозиції або попиту в угодах з ідентичними або подібними активами	а) спектр (діапазон) мовлення, б) доменні імена в Інтернеті; в) медальйони (дозвіл) на таксі
	Метод публічної компанії (public company method)	За рідкісних обставин, цінний папір, достатньо схожий на НМА суб'єкта, може публічно торгуватися, що дозволяє використовувати метод публічної компанії	прикладом таких цінних паперів є права умовної вартості (ПУВ), які пов'язані з ефективністю конкретного продукту або технології

Джерело: складено авторами на основі [12].

Інформація, яка наведена в таблицях 2 і 3 свідчить, що найбільші відмінності відмічено в методах оцінки, які розкриті в частині доходного підходу. В МСО 210, на відміну від НС № 4, ширше представлені варіанти методів доходного підходу. В цьому стандарті метод надлишкового доходу

розкривається через застосування прогнозування грошових потоків за один період, або з використанням грошових потоків за декілька періодів. В МСО 210 при застосуванні доходного підходу рекомендовано використовувати метод звільнення від роялті, а в НС № 4 метод роялті.

**Методичні підходи і методи оцінки майнових прав інтелектуальної власності
відповідно до НС № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності»**

Підходи до оцінки	Основні методи оцінки	Порядок застосування основних і допоміжних методів оцінки та оціночних процедур
1	2	3
Доходний	метод непрямой капіталізації (дисконтування грошового потоку) і метод прямої капіталізації доходу, які включають:	
	– метод переваги у прибутку	Метод переваги у прибутку застосовується шляхом оцінки станом на одну дату ЦМК суб'єкта права інтелектуальної власності та цього комплексу, виходячи з припущення про відсутність у його складі майнових прав інтелектуальної власності. Вартість майнових прав інтелектуальної власності дорівнює різниці у вартості цілісних майнових комплексів ... (відпов. до п. 12 НС 4)
	– метод розподілу прибутків	Метод розподілу прибутків полягає у виділенні тієї частини прибутку, що отримана в результаті використання об'єкта права інтелектуальної власності, із загальної суми прибутку суб'єкта права інтелектуальної власності з подальшим переведенням такої частини прибутку у вартість майнових прав інтелектуальної власності (відпов. до п. 13 НС 4)
	– метод додаткового прибутку	Метод додаткового прибутку передбачає пряму капіталізацію додаткового прибутку, який може отримувати суб'єкт права інтелектуальної власності в результаті використання об'єкта права інтелектуальної власності понад середній прибуток, який отримують подібні суб'єкти, що не мають переваги володіння такими майновими правами (відпов. до п. 14 НС 4)
	– метод роялті	Метод полягає у визначенні суми дисконтованих доходів від ліцензійних платежів. Ставка роялті визначається на підставі результатів аналізу ринку подібних об'єктів права інтелектуальної власності, за використання яких сплачується роялті (відпов. до п. 15 НС 4)
Витратний	– метод прямого відтворення	Метод прямого відтворення ґрунтується на визначенні поточної вартості витрат, пов'язаних із створенням (розробленням) або придбанням на дату оцінки майнових прав інтелектуальної власності, які оцінюються, приведенням об'єкта права інтелектуальної власності в стан, що забезпечує його найбільш ефективне використання, з урахуванням витрат на правову охорону, маркетингові дослідження, рекламу тощо, а також розмір прибутку суб'єкта господарювання, який створив (розробив) такий об'єкт (відпов. до п. 19 НС 4)
	– метод заміщення	Вартість заміщення визначається на підставі інформації про поточну вартість витрат станом на дату оцінки на створення (розроблення) або придбання, приведення об'єкта права інтелектуальної власності, подібного до об'єкта права інтелектуальної власності, майнові права на який оцінюються і який за своїми споживчими, функціональними, економічними показниками може бути йому рівноцінною заміною, в такий стан, що забезпечує його найбільш ефективне використання, а також інформації про витрати, пов'язані з проведенням маркетингових досліджень і рекламою подібного об'єкта, та про розмір прибутку суб'єкта господарювання, який створив (розробив) подібний об'єкт (відпов. до п. 20 НС 4)
	– метод строку життя	Метод строку життя застосовується для визначення зносу. Поточна вартість витрат зменшується на величину зносу (знецінення) майнових прав інтелектуальної власності, яка визначається залежно від залишкового строку корисного використання об'єкта оцінки методом строку життя (відпов. до п. 21 НС 4)
Порівняльний	– метод порівняння цін на ринку продажу (пропонування) на подібні об'єкти	Цей підхід застосовується у разі наявності достатнього обсягу достовірної інформації про ціни на ринку подібних об'єктів та умови договорів щодо розпорядження майновими правами на такі об'єкти. У разі застосування порівняльного підходу до оцінки майнових прав інтелектуальної власності подібність об'єктів визначається з урахуванням їх виду, галузі (сфери) застосування, економічних, функціональних та інших характеристик (відпов. до п. 22 НС 4)

1	2	3
Поєднання доходного, витратного і порівняльного підходів	метод залишку	Порядок оціночних процедур (відпов. до п. 23 НС 4): – визначення загальної вартості всіх необоротних активів, шляхом обчислення ринкової вартості ЦМК; – визначення вартості кожного з об'єктів у матеріальній формі; – визначення загальної вартості необоротних активів як суми вартості активів (відпов. до абз. 3 НС 4); – визначення різниці між вартістю всіх необоротних активів, що обчислені шляхом визначення ринкової вартості ЦМК (абз. 2 НС 4) та загальною вартістю необоротних активів у матеріальній формі обчислених відповідно до абз. 3 НС 4

Джерело: складено авторами на основі [6].

В МСО 210 наведені метод «зеленого поля» і метод «дистриб'ютора» на відміну від НС № 4, в якому додатково розкрито метод розподілу прибутків і метод додаткового прибутку.

Стосовно витратного підходу, то в обох стандартах наведені аналогічні методи (вартості відтворення і прямого відтворення), які різняться між собою. При першому методі витрати розраховують шляхом відтворення копії активу, а при другому – вони пов'язані із створенням (розробленням) або придбанням на дату оцінки майнових прав інтелектуальної власності.

Ринковий (порівняльний) підхід у МСО 210 додатково ще включає «метод публічної компанії», що може застосовуватися до цінних паперів на основі прав умовної вартості.

Решта методів, які наведено в МСО 210 і НС № 4 є аналогічними і рекомендовані до застосування у міжнародній і вітчизняній практиці. Проте, між обома стандартами є розбіжності щодо вживання назв вищезазначених методів та їх інтерпретації, що пов'язано з неточностями перекладу з англійської мови.

У попередніх працях, порівнюючи міжнародні і вітчизняні нормативні документи з експертної і бухгалтерської оцінки НМА, нами встановлено різні

підходи до виокремлення об'єктів НМА, що призводить до складностей і непорозумінь у використанні методів оцінки НМА. В міжнародних стандартах оцінки передбачена ширша низка методів оцінки в зв'язку з більшим колом об'єктів НМА, які їй підлягають. Об'єкти оцінки НМА прямо пов'язані з її методами і потребують перегляду з метою уніфікації на всіх рівнях вітчизняного законодавства. Виявлення об'єктів НМА, які відсутні в облікових стандартах, але існують в компанії, дозволить встановити приховані резерви її діяльності.

В методиці оцінки майнових прав інтелектуальної власності № 740 пп. 2.4. зазначено, що оцінювач має право самостійно визначати доцільність застосування в рамках кожного методичних підходів того чи іншого методу оцінки. Крім цього, відповідно до вимог методики необхідно враховувати: об'єкт, що підлягає оцінці; мету оцінки; розвинення активних ринків для даного виду НМА; рівень компетентності оцінщика тощо.

В міжнародних і вітчизняних стандартах бухгалтерського обліку (МСБО 38 і П(С)БО 8) існують види оцінки НМА, які розкриті через шлях їх надходження на підприємство (табл. 4).

Таблиця 4

Види оцінки НМА за МСБО 38 «Нематеріальні активи» та П(С)БО 8 «Нематеріальні активи»

Шлях надходження НМА	Вид оцінки, що застосовується	
	МСБО 38	П(С)БО 8
1	2	3
1. Придбання НМА	За собівартістю	За первісною вартістю
2. Внесення НМА в статутний капітал підприємства	-	Первісною вартістю визнається їх справедлива вартість з урахуванням витрат згідно з п. 11
3. Придбання НМА шляхом обміну на подібний об'єкт	За справедливою або балансовою вартістю	Первісна вартість дорівнює залишковій вартості переданого НМА, або його справедливій вартості із включенням різниці до фінансових результатів (витрат) звітного періоду
4. Придбання НМА шляхом обміну (або часткового обміну) на неподібний актив		Первісна вартість дорівнює справедливій вартості переданого НМА, збільшеній (зменшеній) на суму грошових коштів чи їх еквівалентів, що була передана (отримана) під час обміну

1	2	3
5. Безоплатне отримання НМА	За справедливою вартістю або за номінальною сумою плюс будь-які видатки, що прямо відносяться до підготовки активу ... або за номінальною компенсацію шляхом державного гранту	Первісною вартістю визнається їх справедлива вартість з урахуванням витрат згідно з п. 11
6. Отримання внаслідок об'єднання бізнесу (підприємств)	За справедливою вартістю	За справедливою вартістю
7. Самостійне створення (внутрішня генерація) НМА на підприємстві	За собівартістю	За первісною вартістю

Джерело: складено авторами на основі [4, 5].

З таблиці 4 видно, що в МСБО 38 наведені такі види оцінки НМА, як оцінка за собівартістю, за справедливою вартістю, за балансовою вартістю, за номінальною сумою плюс будь-які видатки, що прямо відносяться до підготовки активу. В П(С)БО 8 передбачено такі види оцінки об'єктів НМА, як первісна, справедлива, залишкова та переоцінена. В цих стандартах є деякі відмінності щодо оцінки НМА, які полягають, наприклад, у відсутності в МСБО 38 порядку оцінки НМА при внесенні їх в статутний капітал суб'єкта господарювання. В П(С)БО 8 вживається поняття «переоцінена вартість», а в МСБО 38 акцентується увага на те, що оцінку НМА після первісного визнання можна проводити за моделлю собівартості або моделлю переоцінки. За МСБО 38 можна обрати найбільш доцільний механізм переоцінки НМА (індексний метод або згортання амортизації (параграф 80а) та балансової вартості активу (параграф 80б). Застосування індексного методу також розкрито в п. 21 П(С)БО 8. Метод балансової вартості активу не розкрито в П(С)БО 8, тому він не застосовується у вітчизняній практиці.

В МСБО 38 на відміну від П(С)БО 8 згадується про оцінку НМА придбаних шляхом державного гранту, які можуть оцінюватися за справедливою вартістю, або за номінальною сумою плюс будь-які видатки, що прямо відносяться до підготовки активу.

В П(С)БО 8 на відміну від МСБО 38 не використовується поняття «внутрішньо генерований гудвіл», який не слід визнавати як НМА. В П(С)БО 8 наведено перелік, що саме не слід визнавати НМА, а потрібно списувати на витрати. Щодо внутрішньо генерованих НМА, то різниця між МСБО 38 і П(С)БО 8 полягає в тому, що в МСБО 38 об'єктом оцінки НМА може виступати НМА, який виникає в результаті розробки (чи в результаті етапу розробки внутрішнього проекту), а відповідно до П(С)БО 8 НМА, що отриманий тільки в результаті розробки. Як стверджує З.В. Задорожний, доцільніше було б ліквідувати розбіжності між національними і міжнародними стандартами обліку і фінансової звітності з метою забезпечення відображення реального фінансового стану підприємства як об'єкта

інвестування [1, с. 351]. На нашу думку, це також стосується МСБО 38 і П(С)БО 8в частині усунення розбіжностей щодо оцінки НМА придбаних шляхом державного гранту, визнання і оцінки внутрішньо генерованих НМА, механізмів переоцінки НМА.

Висновки. Оцінка – це елемент методу бухгалтерського обліку, вона необхідна для вимірювання вартості об'єктів бухгалтерського обліку, а оцінювання – це процес необхідний для здійснення оцінки, який включає етапи, підходи, методи та процедури оцінки. Відмічено, що регулювання експертної і бухгалтерської оцінки НМА стандартизовано на відповідних рівнях на основі міжнародних і національних нормативно-правових документів. Порівняння МСО 210 і НС № 4 показало відмінності в експертних методах оцінки, які розкриті в частині доходного підходу. Зокрема, в МСО 210 наведені метод «зеленого поля» і метод «дистриб'ютора» на відміну від НС № 4. У витратному підході наведені аналогічні методи оцінки, але вони містять деякі розбіжності. Ринковий (порівняльний) підхід у МСО 210 додатково ще включає «метод публічної компанії», що може застосовуватися до цінних паперів на основі прав умовної вартості. Низка методів оцінки в МСО 210 ширша в зв'язку з більшим колом об'єктів НМА, які підлягають оцінці в порівнянні з НС № 4. В МСБО 38 і П(С)БО 8 облікова оцінка НМА розкривається через шлях їх надходження на підприємство. Наявні розбіжності між цими стандартами, які стосуються оцінки НМА придбаних шляхом державного гранту, визнання і оцінки внутрішньо генерованих НМА, механізмів переоцінки НМА, необхідно усунути з метою узгодження між собою. Об'єкти оцінки НМА прямо пов'язані з методами оцінки і потребують перегляду з метою уніфікації на всіх рівнях вітчизняного законодавства. Подальші дослідження слід спрямувати на удосконалення методики визначення справедливої вартості НМА.

4 Список використаних джерел

1. Задорожний З. Проблеми законодавчого регулювання бухгалтерського обліку в Україні. *Економічний аналіз*. 2009. Вип. 4. С. 350-353.

2. Ловінська Л. Г. Оцінка в сучасній системі бухгалтерського обліку підприємств України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)»; Київський національний економічний університет. Київ, 2007. 31 с.

3. Малюга Н. М. Оцінка в бухгалтерському обліку: теорія, практика, перспективи (на прикладі підприємств Житомирської області): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та екон. наук: спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит»; Ін-т аграр. економіки УААН. Київ, 1999. 20 с.

4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи». URL: https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/IAS%2038_ukr_2016.pdf

5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р. № 242. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99/>

6. Про затвердження Національного стандарту № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності»: постанова Кабінету міністрів України від 3.10.2007 р. № 1185. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1185-2007-p>

7. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 р. № 2658-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>

8. Пузыня Н. Ю. Оценка и управление нематериальными активами компании. СПб.: Изд-во СПбГЭУ, 2013. 179 с.

9. Хендриксен Э. С., Ван Бреда М. Ф. Теория бухгалтерского учета / Под ред. проф. Я. В. Соколова. М.: Финансы и статистика, 1997. 576 с.

10. European Valuation Standards TEGoVA 2003. Guidance Note 8 «Valuations of Intangible Assets». URL: <http://www.tegova.org>

11. European Valuation Standards TEGoVA 2016. URL: <http://www.tegova.org>

12. International Valuation Standards 2017. URL: <http://www.cas.org.cn/docs/2017-01/20170120142445588690.pdf>

13. RICS Valuation – Global Standards 2017. URL: <https://www.roger-hannah.co.uk/uploads/red%20book-170725-023901.pdf>

14. Sveiby K. E. Methods of measuring intangible assets. URL: https://www.sveiby.com/files/pdf/1537275071_methods-intangibleassets.pdf

4 References

1. Zadorozhnyi, Z. V. (2018). Problemy zakonodavchoho rehulivannia bukhgalterskoho obliku v Ukraini [Issues of accounting regulatory environment in Ukraine]. *Economic Analysis*, (4), 306-312.

2. Lovinska, L. H. (2007). Otsinka v suchasni systemi bukhgalterskoho obliku pidprijemstv Ukrainy [Estimation in the modern accounting system of Ukrainian enterprises] (Dissertation abstract). Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi ekonomichniy universytet.

3. Maliuha, N. M. (1999). Otsinka v bukhgalterskomu obliku: teoriia, praktyka, perspektyvy (na prykladi pidprijemstv Zhytomyrskoi oblasti) [Assessment in accounting: theory, practice, prospects (for example, enterprises of Zhytomyr region)] (Dissertation abstract). Kyiv: In-t ahrar. ekonomiky UAAN.

4. Rada z mizhnarodnykh standartiv bukhgalterskoho obliku. (2004). Mizhnarodnyi standart bukhgalterskoho obliku 38 «Nematerialni aktyvy» [International Accounting Standard 38 Intangible assets]. Retrieved from https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/IAS%2038_ukr_2016.pdf

5. Ministerstvo finansiv Ukrainy. (1999). Polozhennia (standart) bukhgalterskoho obliku 8 «Nematerialni aktyvy» [Provision Accounting Standard 8 «Intangible Assets»]. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99/>

6. Kabine ministriv Ukrainy. (2007). Pro zatverdzhennia Natsionalnoho standartu № 4 «Otsinka mainovykh prav intelektualnoi vlasnosti» [On Approval of National Standard No 4 «Appraisal of Intellectual Property Rights»]. Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1185-2007-p>.

7. Verkhovna Rada Ukrainy. (2001). Pro otsinku maina, mainovykh prav ta profesiinu otsinchnu diialnist v Ukraini: Zakon Ukrainy [On valuation of property, property rights and professional appraisal activity in Ukraine: Law of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>

8. Puzyinya, N. Yu. (2013). Otsenka i upravlenie nematerialnyimi aktivami kompanii. [Evaluation and management of company's intangible assets]. Saint Petersburg: Izd-vo SPbGUEU.

9. Hendriksen, E. S., Van Breda, M. F. (1997). Teoriya buhgalterskogo ucheta [Accounting Theory] (ed by. prof. Ya. V. Sokolova). Moskva: Finansyi i statistika.

10. European Valuation Standards TEGoVA 2003. Guidance Note 8 «Valuations of Intangible Assets». Retrieved from <http://www.tegova.org>

11. European Valuation Standards TEGoVA 2016. Retrieved from <http://www.tegova.org>

12. International Valuation Standards 2017. Retrieved from <http://www.cas.org.cn/docs/2017-01/20170120142445588690.pdf>

13. RICS Valuation – Global Standards 2017. Retrieved from <https://www.roger-hannah.co.uk/uploads/red%20book-170725-023901.pdf>

14. Sveiby, K. E. (2001). Methods of measuring intangible assets. Retrieved from https://www.sveiby.com/files/pdf/1537275071_methods-intangibleassets.pdf